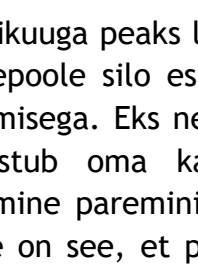

Lammas ja Kits

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu kuukiri

JUULI 2020

Juunikuuga peaks loomakasvataja olema saanud ühelepoole silo esimese niitega ja kuiva heina varumisega. Eks nende asjadega on nii, et ühel õnnestub oma karja kasvatamine ja sööda varumine paremini, teisel jälle mitte nii hästi. Selge on see, et peame kogu aeg ajaga kaasas käima ja ennast täiendama ja uusi teadmisi koguma.

Ajad, inimesed, kliima, tehnoloogiad ja kõik muu muutub meie ümber kiiremini kui kunagi varem. Samamoodi peame meie ise suutma sammu pidada kõige selle muutumisega, vastasel korral jääme lihtsalt oma olemise ja tegemistega hätta.

Üle poole aasta on arutatud ja kavandatud ja peetud läbirääkimisi selle üle, milliseks kujuneb põllumajandus- ja põllumajandustoetuste poliitika aastatel 2021-2027. Nendel aruteludel olen kuulnud palju häid ja huvitavaid mõtteid ja ideid, mis panevad kohati lausa ehmata. Vahest on tunne, et inimesed, kes tegelevad igasugu plaanide ja kavade tootmisega ning nende paberile kirja panemisega, elavad teises riigikonnas või vähemalt meist väga kaugel. Aruteludesse kaasatakse palju eriala-organisatsioone ja -ühendusi. Tihti aga põrkume oma ettepanekute tegemisel nagu vastu seinale kui vastatakse, et ei saa, pole võimalik, määrus või Euroopa Komisjon ei luba.

Sellistel puhkudel on vahest abi, kui jätkata oma jonnid ajamist ja üritada eesmärgini jõuda mõnda teist teed pidi või siis oma ettepanek ümber sõnastada. Mõnikord see töötab, teinekord mitte.

Hetkedel, kui tuleb tegeleda selliste niielega igapäevastest põllumajandusest tegelikult eemalolevate küsimustega, tekivad mul mõtted, et kui kaugel siis on üksteisest tegelikult reaalse tootja ja seaduse looja, riik ja selle valitsemine. Tundub, et põllumajanduspoliitika kõrgemal tasemel ja reaalselt maastikelt toimuv ei käi kohe mitte üldse ühte jalga. Tundub, nagu minni vägi lausa keelaks asju rahulikult ja kokkuleppekorras teha, liiga sageli on nendes protsessides poliitilist ja kohati lausa vägivalstast vastust ja hõrumist. Lähtuvalt sellistest olukordadest tekivad ka meediakajastused meie põllumeestest. Erinevad uudised, mida loeme ajakirjandusest, maasikate, võõrtööjõu, lehmalipsi, nõuete rikkumise või juurde antud ja vähemaks võetud põllumajandustoetuste kohta, jätvad kahjaks põllumajandusest eemalolevatele inimestele sageli mulje, et põllumees on üks hädapärakas ja viriseja, kes kohe kuidagi ei saa ise hakkama. Info, mida kajastatakse, kipub sageli kahjaks olema ainult ühe osapoole nägemus asjadest. Sellised uudised ületavad kahjaks tublisti positiivsete uudiste kandepinna ja kujundavad põllumehe kohta käivat kuvandit. On väga halb lugeda ja kuulata söimu põllumajandusvõraste inimeste käest, et põllumehed muud ei teegi kui kerjavad toetust ja maksumaksja raha, et ära elada. Kõige selle infohulga ja meedia-kajastuste ja poliitika taustal on ju tegelikult reaalsed inimesed, loomad, põllud ja töötajad, kes toidavad rahvast. Nii harva on kosta tänuõnu selle raske töö tegelikele tegijatele.

Hea sõna ei maksa midagi, küll aga annab heale enesetundele palju juurde ja loob uuesti tööõõmu. Ehk peaksime meiega loomakasvatajate- ja põllumeestena rohkem märkama head kolleegi, naabri meest ja koostööpartnerit. Võib-olla jõuab siis kunagi see olalepatsutus meie endi juurde ringiga tagasi, tehase meie päeva ja olemise helgemaks.

Vallo Seera
Eesti Lamba ja Kitsekasvatajate Liidu tegevjuht

Mäehansu talu kitsed.

Foto: K. Tender

Selles numbris

→ [ARETUSTÖÖ JUUNIS](#)

→ [KONSULENT KIRJUTAB](#)

SAABUVAD ÜRITUSED

19.-23. oktoobril 2020 toimub TÜ Viljandi kultuuriakadeemia Vilma Majas (Turu 7, Viljandi) kursused "Poolkammlõnga valmistamine tööstuslike masinatega". Koolitus on mõeldud lambakasvatajatele ja tekstiilkäsitöölisele, registreeruda saab 1.oktoobrini. Loe täpsemalt [siit](#).

Kuni 11.septembrini võetakse Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis vastu dokumente mittestatsionaarsesse õppesse. Muuhulgas saab õppida ka lamba- ja kitsekasvatajaks (põllumajandustöötaja) ning lamba- ja kitsekasvatustspetsialistiks (põllumajandustöötaja). Loe täpsemalt [siit](#).

Foto: K. Tender

ARETUSTÖÖ JUUNIS

Karmen Tender, aretustöö koordinaator

Juuni moodus taas suures osas kontoris andmetega tegeledes. Pässusse said kantud ning korrastatud viimaste tallede andmed, kes osalevad aretusväärtuse arvutamisel. See annab kasvatajatele võimaluse paremini oma karja hinnata. Kes andmete esitamisega aga veidi hiljaks jäid, osalevad oma talledega juba sügisel uuesti toimuvail aretusväärtuste arvutamisel.

Üle mitme kuu sai ka rahulikult ringi sõita ja aretajaid külastada. Jätkasin seni hindamata jäänud jääride ülevaatamist, tänu millele on jõudluskontrolliga liitunud karjades aretajatel lihtsam avalikuid teha. Saadud info põhjal otsustatakse, kas jäärid jääb enda karja täiendama, müüakse suguloomana edasi või on tal hoopis mõni teine eesmärk.

Alustasin ka jõudluskontrolliga liitunud karjades tallede 100 päeva massi kaalumistega, mis küll suuremas osas toimuvad veel eesolevatel kuudel. Tuletan meelde, et kõigil jõudluskontrolliga liitunud aretajatel, kellel endal kaalumise võimalust pole, on võimalik tallede kaalumiseks tellida liidult kaal ja abiline minu näol. Võtke ainult ühendust ja lepime sobiva kuupäeva kokku.

Tagasi sisukorda

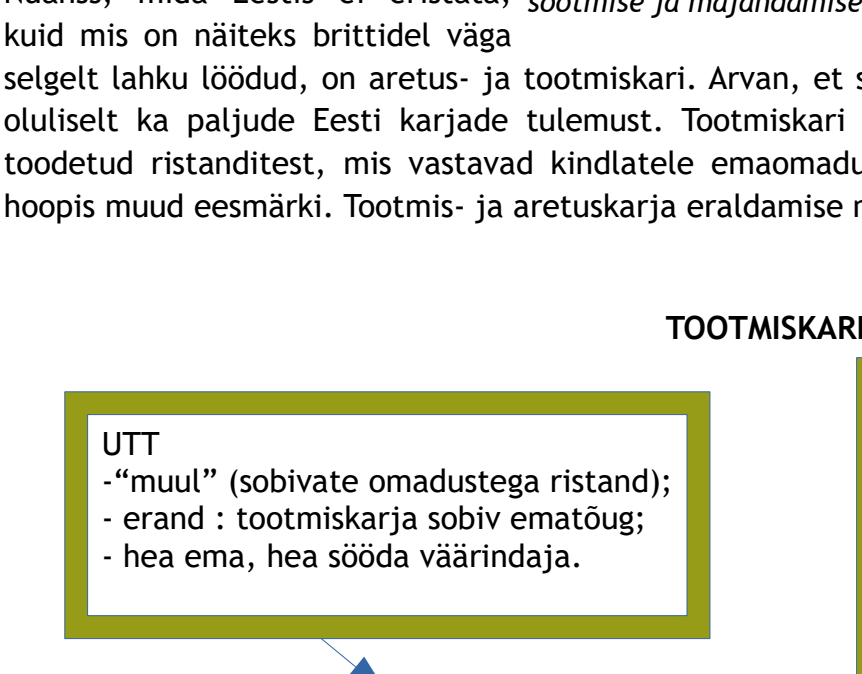
Foto: K. Tender

KONSULENT KIRJUTAB

KARJATÄIENDUSE VALIMINE

Ann Mari Anupõld, konsulent

Kujutage ette järgnevat olukorda. Talled on teie karjas võõrutatud ning üldpilt tundub igati viisakas. Patsutate endale vahelduseks õlale. Rohukasv on suurepärase ja seda on ka selle aasta loomadest näha. Kokkuostu eest vastutavad isikud tulevad teie karja üle vaatama, kiidavad enamuse heaks, kuid kaputäie loomi praagivad siiski välja. Kõrvale jäetud loomade kasvud on väikesed või mõne kauge ristandesivanema ülearu aborigeenne lõust ei meeldi Kesk-Euroopa turule. Kaup saab tehtud ning korralikud loomad lahkuvad teie hoovilt. Panete nii-öelda praagid karjamaale kosuma ja mõtlete, et teete nad sügisel endale lihaks või suudate veel kuhugi kohaliku turgu lükata. Sügis jõuab kätte

Väga ühtlane järglaskond näitab hea aretustöö tulemust: kari on selekteeritud teatud omaduste järgi ja seda on näha ka järgmises generatsioonis. Selliseid talleid on ka palju lihtsam sõita ja turustada.

Foto: Ann Mari Anupõld

Kuidas see küll juhtuda sai? Võlusõna on geneetika. Teatud ute ja jäära omadused päranduvad järglastele kergesti. Osa omadusi on aga hoopis keerulisem oma karjas kinnitada.

Mille järgi tegelikult valida karjatäiendust?

Esitaks teie endale selgeks tegema, mida oma põhikarja üttedelt soovite. Tehke prioriteetide nimekirja. Ute võimalikud soovitud omadused, mida hindame ute vanemate järgi:

- viljakus. Järglase viljakust mõjutavad nii jäärid kui ka ütt. Valides karjatäiendust mitmiktalldelt seast, on suurem tõenäosus, et ka järgnevad generatsioonid saavad olema viljakad;
- hea piimakus. Piimakust saab hinnata ute udara ja tema järglaste 8 nädala kaalu põhjal. 8-nädalaste tallede kasvu ja kehakaalu on mõjutanud kõige enam utelt saadud piima kogus. Hilisemad kaalumised näitavad juba muid söödaväärindamise omadusi;
- võimalikult iseseisev — head emadomadused. Järglase häid emadomadusi on võimalik hinnata ute käitumise järgi. Iseloomuomadused — närviline käitumine, hoolimatus tallede suhtes — on väikse pärilikkus;

Ute võimalikud soovitud omadused, mida hindame tema vanemate ja ka tema enda välimiku järgi:

- hea söödaväärindaja;
- saab võimalikult kergesti tingimustes hakkama (alvarid, aastaringne õuespidamine, ainult heinaga söötmine, jne);
- head lihavormid;
- suur karkass;
- järglaste kiire kasv.

Kuna täiuslikku lammast ei ole olemas, siis heade omadustega on paraku nii, et mida rohkem on üht, seda vähem on teist. Väga heade lihavormidega loomad kipuvad olema kehavad söödaväärindajad (nad vajavad oluliselt rohkem sööta, et ennast elus ja vormis hoida ja siis ka veel järglasi toita), lisaks on neil enamasti väiksem tallede arv. Sellised lambad, kes väga kargetes tingimustes hakkama saavad, on jällegi üldjuhul kehvamate lihavormidega.

Nüanss, mida Eestis ei eristata, kuid mis on näiteks brittidel väga selgelt lahku löödud, on aretus- ja tootmiskari. Arvan, et sarnase strateegia rakendamine parandaks oluliselt ka paljude Eesti karjade tulemust. Tootmiskari koosneb väga selgete kriteeriumide järgi toodetud ristanditest, mis vastavad kindlatele emadomadustele. Puhtatüüline aretuskarja jälgib aga hoopis muud eesmärki. Tootmis- ja aretuskarja eraldamise mõte on järgnevalt lahti seletatud:

TOOTMISKARI

UTT
- "muul" (sobivate omadustega ristand);
- erand : tootmiskarja sobiv ematüüp;
- hea ema, hea sööda väärindaja.

JÄÄR
- head lihavormid
- kiirekasvulised järglased
- enamasti puhtatüüline (kindlus, et eeldatud omadused järglastel ilmnevad : näiteks Texel, Suffolk).

TALLED
- kiire kasvuga;
- head lihavormidega;
- terberistand

MÜÜD LIIHAKS

Tootmiskarja eesmärgid:

- toota kiirelt lihtne poegimishooaeg (uted on heade emadomadustega, kerged poegimised, üted ei tohi olla võrreldes jääraga liiga väikesed), palju talleid, hea piimakus;
- võimalikult väike söödakulu: emad on head söödaväärindajad ja vähenõudlikud;
- võimalikult kiire kasvu ja heade lihavormidega järglased (jäära poolt saadud omadused), kõik lähevad lihaks.

Briti tootmiskarjades kasutusel olevad ja muuladeks (ingl.k. *mule*) nimetatud uted on ristandid puhtatüüline vähenõudliku ute ja puhtatüüline lihaka jäära vahel. Muulasid on väga erinevaid, olenevalt mis lambatüüpe ristamisel on kasutatud. Muul-uttede eesmärk on aga kõigil ühtne: olla heade emadomadustega lammast, kes on vähenõudlik, kuid piisava raamiga, et toota lihaka pealt kiirekasvulisi järglasi. Üttedena on nendes ristandites kasutatud näiteks Scottish Blackface, Welsh Mountain või Swaledale lambaid. Jääradena enamasti Blueface Leicester. Eestis levinumatest tõugudest võiks sobiva muula saavutamiseks kasutada üttedena näiteks Dala, Islandi ja Gotlandi tõugu lambaid. Jääradeks võiksid olla sobivad Dorseti ja Cheviot' tõugu lambad. Tulemus võiks olla keskmise kasvu, heade emadomaduste ja hea söödaväärindusega ütt, keda kannatab ka väga heade lihavormidega jääraga paaritada.

Puhtatüüline tootmiskarja utena moodustavad meil Eestis levinud tõugudest erandi näeks Lleyntõugu lambad. Tõug ongi aretatud eesmärgiga saavutada parimate emadomadustega ütted tootmiskarja.

ARETUSKARI

UTT
- puhtatüüline;
- tõu soovitud omadused hästi väljendunud;
- tõu mittesoovitud omadused puuduvad.

JÄÄR
- puhtatüüline;
- tõu soovitud omadused hästi väljendunud;
- tõu mittesoovitud omadused puuduvad.

TALLED
- puhtatüüline;
- tõu soovitud omadused hästi väljendunud;
- tõu mittesoovitud omadused puuduvad.

ARETUSLOOMA MÜÜK; KARJATÄIENDUSED

Aretuskarja eesmärgid:

- toota puhtatüülist loomi, kelle tõuomadused on selgelt väljendunud ja üle generatsioonide selles tõus kinnitatud;
- müüa puhtatüülist loomi karjatäiendusteks või sugujääradeks;
- nõuab enamasti suuremaid investeeringuid (sööt, aeg, aretusliinide pidamine), eeldus on, et kasvanud loomad on ka kõrgema turuväärtusega ning ei lähe lihtsalt lihaks;

Sageli on ettevõttes nii tootmiskari kui ka aretuskarja. Viimane moodustab loomast hulga suurelt tunduvast väiksema osakaalu ning täidab väga spetsiifilisi vajadusi.

Kokkuvõtt

Kui valite oma noorloomade hulgast karja täiendusi, mõttega neid tootmiskarja üttedeks jätta, siis keskenduge järgmistele omadustele:

- 1) hea kasvuga
- 2) õiged proportsioonid, hea raami suurus (mitte liiga suur)
- 3) hambad korras
- 4) sõrad/jalad korras
- 5) mitmikvall
- 6) hea piimakus
- 7) head emadomadused
- 8) hea sööda väärindaja

Ülal nimetatud omaduste hindamiseks on esmalt vaja noorloomade ennast hinnata (punktid 1-4). Teiseks aga ka kasutatud märkmiste poegimisvõime ja kaalumise kohta (punktid 5-8).

Kui valite oma noorloomade hulgast karja täiendusi puhtatüüline aretuse jätkuks, siis kontrollinimekirja võiks olla järgmine:

- mitmikvall
- korrektsed kasvuga
- õiged proportsioonid
- hambad korras
- sõrad/jalad korras
- tõu omadused selgelt väljendunud või üle keskmise hästi väljendunud (olenevalt siis tõust): raami suurus, lihavormid, villaku välimus, jne.

Parimate loomade müümine jätkamine võib küll esialgu tunduda priiskamisena, kuid nõnda toimetades võite juba järgmisel või ülejärgmisel aastal oma karja tulemusi võrreldes tõdeda, kuidas teie aretus- ja selekteerimistöö on tõeliselt vilja kandnud.

Kasutatud kirjandus:

Breeding from ewe lambs: the ADAS Beef and Sheep Group; Dr Elwyn Rees ja Kate Phillips.
Performance Recording Your Pedigree Flock; Samuel Boon, Signet Breeding Services
Wikipedia, mule sheep
Lleyn Sheep Society

Rubriigis KONSULENT KIRJUTAB avaldame lamba- ja kitsekasvatuskonsulentide poolt loodud originaalartikleid.

Artiklite valmimist toetab:

Tagasi sisukorda

MEEDIKAJASTUSI

[Raplamaal mürdsid hundid kahes farmsis 52 lammast](#) ERR, 10.juuni.

[Raplamaal käisid jälle hundid lambaid mürdmas](#) ERR, 11.juuni.

[Huntide rünnakud Raplamaal jätkuvad: ööl vastu neljapäeva käisid mürdjad isegi laudas sees](#) Delfi, 11.juuni.

[Eestisse jõudsid haruldased hurmurlambad](#) Delfi, 17.juuni.

[ERM toob vaataja ette kitsetalud](#) ERR, 20.juuni.

© 2020 Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit

Aadress:

Aretuse 2, Märja alevik,
Tartu linn, 61406, TARTUMAA

[www.lammas.ee](#)

Kuukirja antakse välja MAK 2014-2020 teadmussirde ja teavituse toetuse meetme rahastusel. Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate kuukiri saadetakse kõigile liidu meililistiga liitunud liikmetele. Kõik kuukirjaga seotud ettepanekud ja kommentaarid on oodatud aadressile [oliviatiil@gmail.com](#)